

Florin Bonciu

Gabriela Baicu

Economia mondială sub lupă: de la crize acute la crize cronice

Copyright © 2010, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

Editurii Pro Universitaria

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BONCIU, FLORIN

Economia mondială sub lupă : de la crize acute

la crize cronice / Florin Bonciu, Gabriela Baicu. -

București : Pro Universitaria, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-129-524-4

I. Baicu, Gabriela

338(100)"20"

Tabele

Tabel 1	Creștere reală a PIB față de anul anterior	17
Tabel 2	Creștere reală a PIB față de anul anterior	18
Tabel 3	Impactul crizei financiare în perioada Marii Depresiuni asupra economiei americane	68
Tabel 4	Rezervele de petrol ale principalelor țări producătoare exprimate în ani de rezervă.....	158
Tabel 5	Ritmul de creștere demografică în funcție de gradul de dezvoltare economică	183
Tabel 6	Cele mai populate zece țări în anul 2050 - Previzuni	184
Tabel 7	Evoluția consumului de alimente în Franța în perioada 1950 – 2007	190
Tabel 8	Evoluția consumului de carne pe locuitor în diferite regiuni de pe glob în perioada 1961 - 2000.....	190
Tabel 9	Limitele de emisii de GES stabilite prin Protocolul Kyoto	199
Tabel 10	Nivelul de emisii de dioxid de carbon în diferite regiuni de pe glob în perioada 1970 - 2050.....	203
Tabel 11	Evoluția fluxurilor comerciale și de investiții dintre SUA și Uniunea Europeană în perioada 2004-2008.....	217
Tabel 12	Comerțul cu mărfuri ale SUA cu o serie de țări în anul 2008	220
Tabel 13	Vânzările filialelor firmelor din SUA versus exporturile SUA către UE în 2006	222
Tabel 14	Evoluția comerțului exterior și a rezervelor valutare ale Chinei în perioada 1978 - 2009.....	245

Grafice

Grafic 1	Evoluția indicelui bursei din New York în perioada 1920 - 1929	67
Grafic 2	Evoluția economiei SUA în perioada 1890 - 1940	71
Grafic 3	Evoluția indicelui bursei din New York în perioada 1930 – 1939.....	75
Grafic 4	Evoluția Produsului Național Real în perioada Marii Depresiuni în principalele țări industrializate	77
Grafic 5	Evoluția prețului barilului de petrol în perioada 1947 - 2009	151
Grafic 6	Potențialul resurselor regenerabile de a acoperi cererea mondială de energie.....	167
Grafic 7	Ponderea emisiilor de dioxid de carbon pe sectoare de activitate	181
Grafic 8	Creșterea anuală a PIB real în SUA și zona euro în perioada 2000 – 2009.....	210
Grafic 9	Exporturi americane în Uniunea Europeană pe țări și pe grupe de produse în 2008.....	220
Grafic 10	Importuri ale SUA din Uniunea Europeană pe țări și pe grupe de produse.....	221
Grafic 11	Vânzări ale filialelor firmelor din SUA în Europa comparate cu exporturile SUA în Europa în 2006	223
Grafic 12	Vânzări ale filialelor firmelor din Europa în SUA comparate cu exporturile în SUA.....	224
Grafic 13	Investițiile străine ale SUA în Europa ca procent din total investiții americane	228
Grafic 14	Investiții străine directe realizate de firme din SUA în Europa comparativ cu țările BRIC.....	229
Grafic 15	Indicatori ai economiei transatlantice comparați cu economia mondială în 2007	230
Grafic 16	Distribuția globală a cheltuielilor militare în 2008	250

Cuvânt înainte

Câteva cuvinte despre originea acestei cărți pot reprezenta un oportun început. Și pot dimensiona corespunzător așteptările cititorilor care vor avea curiozitatea să o parcurgă.

Așadar, autorii au început să discute despre scrierea acestei cărți în toamna lui 2009 din dorința de a înțelege mai bine ce se întâmpla de fapt cu economia mondială și de a împărtăși și altora înțelegerea și descoperirile lor. Pornind pe acest drum am constatat că termeni folosiți pe scară largă (cum ar fi criză, criză economică, criză mondială, etc.) nu erau întotdeauna aplicați corespunzător și adesea nici clar înțeleși, precum și că ideea de criză mondială era acceptată ca o evidență indiscutabilă sau ca o fatalitate, deși, caracterul mondial al crizei nu era întrutotul conform cu realitatea.

Din analiza datelor provenind de la instituții internaționale reputeate am constatat că dimensiunea crizei nu era neapărat mondială și că nu se putea compara ca efecte cu criza din 1929. Și am mai ajuns la interpretarea că ceea ce se întâmpla în economia mondială era mai degrabă un puseu de dezechilibru pe unele piețe, ce e drept semnificative, că fenomenul nu fusese o surpriză decât pentru cine nu dorise să vadă ce urma să se întâmple și că lumea, de fapt, se confrunta nu cu o criză acută, ci cu un sistem de crize cronice (demografice, de mediu, ale energiei și resurselor, etc.), despre care se vorbește mult, disparat și nesistematic.

Privind în trecut am remarcat și noi că istoria e până la urmă doar o succesiune de crize, economice sau de altă factură, crize care delimitează epoci și etape în devenirea societății omenești, caracterizate de fiecare dată de drame, de filozofii și de soluții noi.

Imaginea succesiunii de crize ar părea banală oricărui istoric, pentru că istoricii sunt cei care simt cel mai mult, prin natura profesiei lor, caracterul ciclic sau spirala dialectică a mișcării societății omenești. Noi ceilalți suntem, de obicei, mai degrabă întruparea expresiei ”Istoria ne învață că oamenii nu au învățat niciodată nimic din istorie”. Așa că ne bucurăm de privilegiul de a trăi privilegiul iluzoriu al unicității și surpriza unor fenomene de altfel perfect predictibile.

Ca atare, dedicăm această carte tuturor celor care, gândindu-se la criză și la ceea ce li se întâmplă aici și acum, s-au întrebat măcar o dată, asemeni reginei Angliei în noiembrie 2008: ”Dacă fenomenul de criză a fost atât de masiv, cum de nu a observat nimeni ?”

Și poate că s-ar cuveni să cităm aici și răspunsul de moment al lui Luis Garicano, profesor de economie și strategie de la London School of Economics: ”În fiecare etapă, fiecare s-a bazat pe altcineva în luarea de măsuri și toată lumea a considerat că își face datoria.”

Dincolo de anecdotă, se află mereu și un avertisment.

București, martie 2010

1

Cât de mondială este criza economică mondială?

Titlul nu se vrea a fi un joc de cuvinte, ci chiar o întrebare serioasă. Justificarea sa nu este complicată. Există o unanimitate asupra faptului că anul 2008 marchează începutul manifestării plene a crizei economice. A urmat un an 2009 pe parcursul căruia s-au înregistrat în continuare evoluții negative dar care au cunoscut o anumită redresare în final. Se estimează că anul 2010 va fi caracterizat de o recuperare fragilă și inegală pe țări.

Pentru toată lumea evidența crizei economice mondiale poate fi susținută cu exemple precum falimentul băncii Lehman Brothers ce a condus la dispariția acesteia, falimentul General Motors (care a implicat reorganizarea acesteia și renunțarea la activele nerentabile și fără viitor pe termen scurt), alianța Chrysler – Fiat, sau reducerea comerțului mondial cu 14 %. La acestea se adaugă estimările FMI care consideră că în perioada 2007 – octombrie 2009 băncile din SUA au pierdut circa 1 trilion (1 000 miliarde) dolari iar cele din Uniunea Europeană 1,6 trilioane (1 600 miliarde) dolari datorită activelor toxice și împrumuturilor cu șanse reduse de rambursare. Până la sfârșitul lui 2010 suma totală a pierderilor se estimează a atinge circa 2,8 trilioane dolari¹.

Toate aceste aspecte sunt indiscutabile și atunci, are sens întrebarea din titlu? Vom vedea în continuare nu numai că are sens, dar că de

---

¹ Factbox – US, European bank writedowns, credit losses, November 5, 2009, Reuters la www.reuters.com

fapt nu a fost o criză economică cu adevărat mondială, măcar pentru faptul că nu toată lumea a fost afectată. Așadar, să vedem în cele ce urmează demonstrația ce susține ideea relativității aspectului mondial al crizei.

Evidențierea și măsurarea fenomenului de criză economică (ca de altfel și a nivelului activității economice) se realizează, cel mai adesea, prin intermediul indicatorului numit Produs Brut care, dincolo de limitele sale, oferă o indicație corectă asupra sensului evoluției economiei. Pentru cei mai puțin inițiați în domeniul economiei, Produsul Brut se referă la valoarea produselor și serviciilor realizate într-o economie pe parcursul unui an. Așadar, atunci când vorbim despre o criză economică mondială ne referim la evoluția nivelului activității economice pe ansamblul economiilor lumii, dar, așa cum bine se știe, mediile statistice ascund numeroase situații diferite.

Din acest motiv vă propunem să privim fenomenul de criză economică la două niveluri, cel mondial și cel local (național). Pentru a face aceste interpretări vom folosi datele furnizate de Banca Mondială la începutul anului 2010 în documentul *Global Economic Prospects 2010*. După cum se observă din tabelul de mai jos, la nivel mondial pentru perioada 2007 – 2011 doar anul 2009 marchează o evoluție negativă. Concluzia este că, la nivel mondial, fenomenul de scădere a Produsului Brut s-a manifestat doar timp de un an.

Aici apare o primă întrebare: dacă un fenomen economic, subliniem, la nivel mondial, se manifestă doar un singur an, putem vorbi de o criză profundă, fără precedent, eventual de anvergura celei din perioada 1929 – 1933?

Sau, dacă reformulăm întrebarea - este o criză a întregului sistem (economia mondială) sau o criză a unora din componentele sale și, implicit, a relațiilor dintre acestea ?

Tabel 1 Creșterea reală a PIB față de anul anterior
- procente -

Regiunea	2007	2008	2009 (e)	2010 (f)	2011 (f)
Total mondial	3,9	1,7	-2,2	2,7	3,2
Țări dezvoltate, din care:	2,6	0,4	-3,3	1,8	2,3
Zona euro	2,7	0,5	-3,9	1,0	1,7
Japonia	2,3	-1,2	-5,4	1,3	1,8
SUA	2,1	0,4	-2,5	2,5	2,7
Țări în dezvoltare, din care:	8,1	5,6	1,2	5,2	5,8
Asia de Est și Pacific	11,4	8,0	6,8	8,1	8,2
Europa și Asia Centrală	7,1	4,2	-6,2	2,7	3,6
America Latină și Caraibe	5,5	3,9	-2,6	3,1	3,6
Orientul Mijlociu și Africa de Nord	5,9	4,3	2,9	3,7	4,4
Asia de Sud	8,5	5,7	5,7	6,9	7,4
Africa Sub-Sahariană	6,5	5,1	1,1	3,8	4,6

Sursa: Banca Mondială. **Note:** e=estimări; f=previziuni; ratele de creștere au fost calculate folosind PIB real exprimat în dolari constanți 2005.

Pentru a răspunde la întrebare să analizăm datele. Conform acestora economia mondială ca sistem, deci privită în ansamblul său, a crescut în 2008 cu 1,7 % față de anul anterior (2007), în 2009 a cunoscut o scădere de 2,2 % față de anul anterior (2008), pentru 2010 se estimează o creștere de 2,7 % față de 2009 iar pentru 2011 se prognozează din nou o evoluție pozitivă, majorarea urmând a atinge 3,2 % comparativ cu anul anterior.

În aceste condiții se impune o întrebare: dacă o entitate economică consemnează o reducere a volumului activității sale de 2,2 % în anul de referință, apoi o creștere de 2,7 % în anul următor, și din nou o majorare estimată la 3,2 % în cel de-al treilea an, PUTEAM VORBI DESPRE O CRIZĂ ECONOMICĂ?

Dacă dumneavoastră, cititorii, ați auzit despre o firmă că a avut într-un an o creștere de 1,7 %, apoi o reducere de 2,2 %, urmată de o creștere

de 2,7 % și apoi o nouă creștere de 3,2 %, ați gândi vreo clipă că aveți de-a face cu o firmă aflată în pragul falimentului? Cred că nu, mai degrabă ați fi înclinat să spuneți: evoluții firești, doar nu o să crească continuu, se mai întâmplă, etc. și atunci, de ce am gândi altfel despre economia mondială? A fost o criză? Și dacă da, ce fel de criză?

Din datele mondo-economice prezentate mai sus concluzia poate fi că sistemul economiei mondiale nu este deloc în criză, că, de fapt, asistăm la o re-așezare a participanților, la o restructurare, la un moment de rescriere a ierarhiilor puterii economice, dar nu la o criză.

Acest aparent paradox se rezolvă atunci când, uitându-ne la același tabel, vedem că pe grupe de țări, cei doi ani de criză (2008 – 2009) au fost caracterizați de evoluții foarte diferite. Evoluțiile diferă în primul rând între grupul statelor dezvoltate și cel al națiunilor în dezvoltare și apoi diferă în cadrul fiecăruia dintre grupuri, de la o țară componentă la alta.

Tabel 2 Creștere reală a PIB față de anul anterior
- procente -

Regiunea	2007	2008	2009 (e)	2010 (f)	2011 (f)
Total mondial	3,9	1,7	-2,2	2,7	3,2
Țări dezvoltate, din care:	2,6	0,4	-3,3	1,8	2,3
Zona euro	2,7	0,5	-3,9	1,0	1,7
Japonia	2,3	-1,2	-5,4	1,3	1,8
SUA	2,1	0,4	-2,5	2,5	2,7
Țări în dezvoltare, din care:	8,1	5,6	1,2	5,2	5,8
Asia de Est și Pacific	11,4	8,0	6,8	8,1	8,2
Europa și Asia Centrală	7,1	4,2	-6,2	2,7	3,6
America Latină și Caraibe	5,5	3,9	-2,6	3,1	3,6
Orientul Mijlociu și Africa de Nord	5,9	4,3	2,9	3,7	4,4
Asia de Sud	8,5	5,7	5,7	6,9	7,4
Africa Sub-Sahariană	6,5	5,1	1,1	3,8	4,6

Sursa: Banca Mondială. **Note:** e=estimări; f=previziuni; ratele de creștere au fost calculate folosind PIB real exprimat în dolari constanți 2005.

Astfel, țările în dezvoltare au cunoscut în 2009 doar o reducere a creșterii (de la 5,6 % în 2008 la 1,2 % în 2009), dar nu o scădere față de anul anterior. Unele regiuni din zona statelor în dezvoltare (Asia de Est și zona Pacificului, Asia de Sud) au cunoscut în 2009 chiar creșteri substanțiale de 6,8 % și respectiv 5,7 %. Să remarcăm că asemenea niveluri de creștere nu au fost întâlnite în țările dezvoltate nici în perioadele în care nu era criză.

Evoluțiile economice din 2009 stau și mai diferit dacă ne referim la nivelul economiilor naționale. Astfel, dacă SUA au cunoscut în 2009 o contracție a economiei de -2,5% iar zona Euro de -3,9%, în schimb China a cunoscut o creștere de circa 7,5%. La rândul său, India a cunoscut în 2009 un avans de 6,6% iar Coreea de Sud a avut în 2009 o ușoară creștere economică de 0,13% (dar nu o scădere). Și în 2010 diferențele vor fi la fel de marcante între Occident și Orient: creșteri estimate de 2,5 % SUA și de 1 % în zona Euro, față de circa 9 % în China, 7,3 % în India și 4,6 % în Coreea de Sud.

Dacă ne referim la Europa, vom constata că o țară membră a Uniunii Europene și vecină a României, este vorba despre Polonia, nu a cunoscut o reducere a Produsului Intern Brut nici în 2009 (când a avansat cu 1,7 %), și cu atât mai puțin în 2010 (când se estimează de către Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare o creștere de 2,3 %).

Cazurile de mai sus reprezintă doar câteva exemple, dar ele sunt suficiente pentru a ilustra ceea ce voiam să demonstrăm: criza economică mondială nu a fost mondială, unele țări au fost mai afectate decât altele, și câteva țări nu au fost aproape deloc afectate.

Concluzia se impune: criza economică a fost de amploare, a determinat consecințe pe scară largă și a marcat sfârșitul unor nume ilustre din lumea afacerilor. Dar nu a fost o criză a tuturor, nu a reprezentat un fenomen pe termen lung și nu a schimbat fundamental ierarhiile.

Această criză a determinat încheierea unui ciclu de afaceri speculative piramidale (vezi criza sub-primes din SUA), a marcat trecerea la o lume în care mai multe țări sunt consultate în luarea deciziilor (vezi G-20), măcar pentru faptul că este nevoie de banii lor, a marcat începutul unor reorganizări demult necesare în unele firme (vezi General Motors) și care uneori nu s-au făcut din motive legate inclusiv de generoase prevederi ale asistenței sociale occidentale, a marcat și avansul economic al țărilor din bazinul Pacificului în raport cu bătrâna Europă.

În 2010 și 2011 economia mondială va reveni treptat la o creștere economică din ce în ce mai evidentă, dar lumea nu va mai fi la fel. Folosind o figură de stil am putea spune că ”acționariatul” unei mari firme numite World, Inc. s-a schimbat. Și această schimbare se va reflecta curând, la nivel practic, în structura ”acționariatului” unor instituții internaționale proeminente cum ar fi Fondul Monetar Internațional.

Și acum să revenim la întrebarea de la început: cât de mondială a fost criza economică mondială ?

A fost mondială pentru că în urma sa raporturile de putere economică la nivel mondial s-au schimbat. Nu a fost mondială pentru că o parte însemnată a economiilor lumii nu au cunoscut reduceri ale Produsului Intern Brut, ci doar eventuale reduceri ale creșterii.

Poate că acest răspuns compus, a fost și nu a fost, este cel care va caracteriza mereu orice activitate omenească.

2

Despre crize și globalizare – Este globalizarea în criză?

Rațiunea umană, prin modul său de alcătuire și funcționare se bazează într-o măsură mult mai mare decât suntem în mod normal conștienți pe noțiuni, sensuri, simboluri și interpretări primite în familie, la școală, în interacțiunea cu cercul de colegi sau prieteni și, mai ales, prin mijloacele mass-media. Citim sau auzim ceva, ne formulăm o părere care este ”a noastră”, dar rareori ne dăm seama că „părerea noastră” se bazează pe o mulțime de presupoziii și definiții primite de-a lungul timpului din exteriorul nostru.

În acest context, a vorbi despre criza economică mondială fără a face anumite precizări ar echivala cu a pune, fără voie, pe onoratul cititor în situația unui judecător care se antepună. Faceți o mică pauză și gândiți-vă dacă nu asociați ideii de criză un sens negativ, de eveniment care aduce o ”întrerupere” a vieții normale. Oare nu credem subconștient că o lume ideală ar fi o lume fără crize, în care lucrurile are evolua lin de la o etapă la alta ?

Și totuși, realitatea pare a fi alta. Studiul vieții de zi cu zi a arătat că ceea ce este fiecare din noi acum reprezintă rezultatul modului în care am răspuns la diferite crize din perioadele anterioare (dispariția unui părinte, divorțul părinților, cazuri de boală, despărțirea de prima dragoste etc.). Fiecare din noi este în orice moment produsul răspunsurilor sale la crizele anterioare². Și atunci, nu ar fi oare mai corect să considerăm crizele o parte din viața noastră ?

---

² Erikson, Erik, *Childhood and Society*, Norton, New York, 1950.

Și dacă într-adevăr, crizele sunt o parte din viața noastră, nu sunt oare ele și o parte din viața familiilor noastre, a orașelor noastre, a țărilor noastre sau a economiei mondiale în ansamblul său ?

Să pornim la drum de la această interogație. Să vedem în crize niște întrebări la care trebuie să răspundem. Și, mai ales, să nu uităm că orice răspuns am da, orice opțiune am avea, vom plăti întotdeauna un preț și nu neapărat sub formă bănească.

*
*   *
*

2.1. Câteva definiții ale crizei

Înainte de a dezbate sau a explora criza economică actuală poate că nu ar fi lipsit de interes să zăbovim puțin asupra semnificației acestui termen. Demersul este necesar deoarece cuvântul *criză* este atât de des folosit încât putem avea impresia că știm precis despre ce este vorba, dar, în realitate, să ne referim la cu totul altceva.

Termenul de *criză* a intrat în uzul occidental aproximativ în secolul XV își are rădăcina în două cuvinte grecești: *krisis* (care înseamnă decizie) și respectiv *krinein* (a decide, a separa, a judeca). Iată deci o primă constatare: suntem obișnuiți să asociem criza cu ceva de rău, cu o stare negativă, dar, cel puțin rădăcina cuvântului ne indică altceva.

În sens modern, în zona anglo-saxonă, prin *criză* se înțelege un moment decisiv sau de cotitură în care o schimbare profundă este iminentă. Criza mai poate semnifica și un moment în evoluția unei situații în care s-a atins un punct critic³.

O altă definiție prezintă criza drept o stare de instabilitate sau de pericol din domeniul social, economic, politic sau al afacerilor

---

³ www.merriam-webster.com

internaționale care conduce la o schimbare majoră. În același context, criza este descrisă drept o componentă dintr-o succesiune de evenimente în timpul căreia se stabilește, în bine sau în rău, direcția evenimentelor viitoare⁴.

Pentru a completa tabloul sensurilor occidentale ale termenului criză să includem și viziunea franceză. Din acest punct de vedere criza reprezintă un moment foarte dificil din existența unui individ, a unui grup sau din derularea unei activități, moment marcat de un dezechilibru profund⁵.

O viziune concisă asupra termenului criză este întâlnită în limba chineză unde ”weiji” este reprezentat prin două caractere, unul semnificând oportunitate și celălalt pericol.

Poate că la fel de important pentru demersul nostru este și modul de interpretare a crizei din punct de vedere psihologic. O definiție larg acceptată este cea potrivit căreia criza reprezintă o stare temporară de neliniște și dezorganizare, caracterizată de incapacitatea de a face față unei situații prin utilizarea metodelor obișnuite de rezolvare a problemelor, stare care are un potențial ridicat de a determina un rezultat pozitiv sau negativ, radical diferit de situația anterioară⁶.

O abordare operațională a crizelor este adusă de o ramură a managementului, respectiv managementul crizelor care are ca domeniu de studiu, modul în care o organizație face față unui eveniment major neprevăzut care amenință o organizație. Totodată, se consideră că o criză reprezintă un proces de transformare în care vechiul sistem nu mai poate fi menținut⁷. Dacă vechiul sistem

---

⁴ <http://dictionary.reference.com>

⁵ www.larousse.fr

⁶ Slaikau, Karl A. , Crisis intervention: A handbook for practice and research (2nd ed.), Needham Heights, MA, US: Allyn & Bacon. (1990).

⁷ Venette, S. J., Risk communication in a High Reliability Organization: APHIS PPQ's inclusion of risk in decision making. Ann Arbor, MI: UMI Proquest Information and Learning, 2003.

necesită doar o ajustare atunci nu putem vorbi de o criză, ci de un simplu defect sau accident.

Din cele de mai sus rezultă că din punctul de vedere al managementului crizelor, elementele definitorii ale unei crize sunt⁸: i) Existența unei amenințări pentru organizație; ii) Elementul de surpriză; iii) Un timp limitat, scurt de decizie; iv) Nevoia (obligația) de schimbare.

Dacă ne limităm doar la aceste interpretări putem face o sinteză a celor mai importante noțiuni legate de termenul criză. Criza se referă la un moment în timp, este o etapă dintr-un proces. Ceea ce înseamnă că un astfel de fenomen nu poate dura nedefinit și nici măcar un timp foarte lung. Pe de altă parte, să nu ne grăbim cu concluzia că de aici rezultă o rezolvare de la sine a crizelor pentru că există și un al doilea aspect de remarcat. Direcția de evoluție rezultată în urma unei crize poate fi în bine sau în rău, din punctul de vedere al unui observator.

Din punct de vedere temporal criza reprezintă doar un interval definit de timp dintr-o desfășurare de evenimente, interval caracterizat de o cotitură. Intervalul de timp caracterizat de criză este urmat, mai curând sau mai târziu, de o schimbare profundă a situației anterioare declanșării sale. Ieșirea din această stare nu înseamnă deci o revenire la ce a fost, ci un nou echilibru dinamic al unei realități diferite de cea anterioară. În fine, explicațiile de mai sus ne atrag atenția și asupra faptului că o criză este legată, am spune intrinsec (prin originea cuvântului) de o decizie. Dacă se întâmplă o criză cineva trebuie să ia o decizie și, chiar dacă nu ia nici una, o hotărâre se va lua oricum.

În cele ce urmează ne propunem să vorbim despre actuala criză mondială. Dar înainte de a porni la drum, să nu uităm că economia

---

⁸ Seeger, M. W.; Sellnow, T. L., & Ulmer, R. R., "Communication, organization and crisis". Communication Yearbook 21, 1998.

este doar unul din domeniile în care se poate manifesta acest fenomen. Practic nu există dimensiune a existenței omenești în care să nu întâlnim la un moment dat crize: crize economice, politice, militare, demografice, spirituale, culturale, climatice, de identitate, criza de la mijlocul vieții, și lista ar putea continua.

Pentru că existența umană este caracterizată de o multitudine de fațete, și crizele sunt de cele mai multe ori întrepătrunse, se manifestă ca un sistem, ceea ce complică atât înțelegerea, cât și soluționarea lor. Desigur că un aspect important este reprezentat și de amploarea crizelor. Sfera lor de cuprindere poate fi diferită, dar ceea ce ne interesează acum sunt cele cu anvergură mondiale, între care cea declanșată în 2007 este poate cea mai internaționalizată din istorie, și pentru că niciodată în istoria cunoscută globul pământesc nu a fost mai interconectat.

2.2. Și totuși, ce sunt crizele economice? Despre recesiune și depresiune

O interpretare foarte simplă, factuală, ar fi aceea în care crizele economice sunt percepute sau chiar identificate cu perioade de reducere a activității economice, de creștere a șomajului și/sau de reducere a veniturilor. Pentru a face lucrurile mai complicate economiștii folosesc doi termeni diferiți în situații de criză, respectiv „*recesiune*” și „*depresiune*”.

O glumă veche care circulă printre economiști este cea care spune că recesiunea este atunci când vecinul își pierde locul de muncă, în vreme ce depresiunea este atunci când tu însuți îți pierzi locul de muncă.

Definiția standard a recesiunii este aceea a declinului Produsului Intern Brut pentru două sau mai multe trimestre consecutive. Această definiție prezintă însă anumite limite deoarece nu ia în considerare și

alte variabile (pe lângă producție), cum ar fi rata șomajului sau nivelul de încredere al consumatorilor. O altă limită derivă din utilizarea trimestrului ca unitate de măsură a timpului, ceea ce face ca momentele de început și de sfârșit ale unei depresiuni să nu poată fi clar precizate.

O altă definiție simplă a recesiunii identifică această situație cu reducerea Produsului Intern Brut (PIB) cu până la 10 % timp de mai multe trimestre dintr-un an.

La rândul său, depresiunea reprezintă o situație în care PIB scade cu peste 10 % în toate trimestrele unui an. Pentru a exemplifica, dacă PIB-ul unei țări scade cu până la 10 % timp de trei trimestre și începe să crească, oricât de puțin, în trimestrul patru al anului respectiv, atunci avem de-a face cu o recesiune. De asemenea, scăderi de până la 10 % ale PIB timp de peste un an reprezintă o recesiune și nu o depresiune datorită nivelului redus al declinului activității economice. De exemplu declinul activității economice cauzat de criza dot-com a durat mai mulți ani dar PIB-ul a scăzut cu mai puțin de 10 %, deci perioada a fost caracterizată de o recesiune și nu de o depresiune.

Aceste precizări, deși simple, ne ajută să interpretăm mai bine fenomenele și să evităm abordările prea pesimiste sau prea optimiste ale politicianilor sau analiștilor interesați. Dincolo de conținutul economic diferit, cei doi termeni poartă și o încărcătură psihologică diferită. O recesiune este în mod clar o evoluție negativă mai puțin gravă decât o depresiune. A prezenta un fenomen drept celălalt este o modalitate simplă de manipulare.

O definiție mai exactă a recesiunii este cea dată de Biroul Național de Cercetări Economice (National Bureau of Economic Research)⁹. În

---

⁹ www.nber.org

această abordare nivelul activității economice este determinat în funcție de nivelul șomajului, al producției industriale, de veniturile reale și de volumul de vânzări cu ridicata și cu amănuntul. Recesiunea este definită în acest caz drept perioada de timp cuprinsă între momentul în care activitatea economică (conform indicatorilor enunțați anterior) a atins un maxim și începe să scadă și momentul în care activitatea economică atinge un minim și începe să crească. Când activitatea economică reintră pe făgaș crescător, se intră din nou într-o perioadă de expansiune. În general, cel puțin pe baza experiențelor de până acum, durata medie a unei recesiuni este de circa un an.

Este interesant de menționat că până la Marea Depresiune din anii 1930 orice scădere a activității economice era numită depresiune. Amploarea deosebită a reducerilor înregistrate în acea perioadă a făcut necesară diferențierea scăderilor mari ale activității economice de scăderile mai reduse și de durată mai scurtă cum au fost cele din 1910 și 1913. Și așa a apărut termenul de recesiune. Din acest punct de vedere o depresiune este o recesiune care durează mai mult și determină scăderi mai mari ale activității economice.

Folosind această interpretare putem spune că în SUA, Marea Depresiune din ani 1930 a fost formată din două perioade separate: o depresiune foarte gravă care a durat din august 1929 până în martie 1933, perioadă în care PIB-ul a scăzut cu aproape 33 % (deci peste 10 %), urmată de o perioadă de redresare; o a doua depresiune care a fost mai puțin gravă a avut loc în perioada mai 1937 până în inie 1938 când PIB-ul real a scăzut cu 18,2 % (deci tot peste 10 %).

Conform definiției de mai sus, după cel de-al doilea război mondial SUA nu au mai cunoscut o depresiune timp 60 de ani. Cea mai importantă recesiune din SUA după 1945 s-a înregistrat între noiembrie 1973 până în martie 1975 când PIB-ul real a scăzut cu 4,9 % (deci sub 10 %).

2.3. Criza economică și confruntarea dintre economiștii liberali și cei intervenționiști

De peste 350 de ani în rândul celor preocupați de explicarea sau reglementarea fenomenelor din economie s-a manifestat o confruntare bazată pe poziții diferite sau chiar diametral opuse față de intervenția statului în economie. Dacă în perioade de acalmie sau de progres aceste dezbateri au doar un caracter teoretic, în timpul unor crize economice dezbaterile sunt mult mai aprinse și rezultatele lor mult mai rapid aplicate în realitate.

Din punct de vedere istoric până în secolul XVII atitudinea față de fenomenele economice era mult mai relaxată, evoluția prețurilor sau producția agricolă erau percepute ca rezultate ale întâmplării sau intervenției divine.

Odată cu secolul XVII apar și primele încercări de explicare a fenomenelor economice, mai precis a cauzelor ce determină bogăția. Aceste prime încercări, grupate într-o mare măsură sub numele de mercantilism, au fost formulate în condițiile specifice ale timpului, condiții mult diferite de cele ale lumii de azi: în economia de atunci nu se vorbea practic de creștere și din această cauză percepția generală era aceea că suma avuțiilor era constantă. În termeni moderni am putea spune că în acele vremuri economia era concepută ca un joc cu sumă zero.

Suma avuțiilor fiind constantă, singura metodă de a avea mai multă avuție era aceea de a lua de la ceilalți, și cum acest procedeu se putea realiza doar pe cale armată era evident că era nevoie de un stat cât mai puternic și bogat. Pe baza acestei înțelegeri a lumii a apărut ideea că rolul economiștilor este de a sprijini formarea și funcționarea unui stat puternic. Această accepțiune formulată clar de J.-B. Colbert, ministrul economiei din timpul lui Ludovic al XIV-lea se regăsește până în zilele noastre, desigur într-o formă modificată, în Franța.